

Post-Remkes: enkele Suggesties voor Alternatieven

v0.4

Jan A. Bergstra

email: janaldertb@gmail.com

Minstroom Research BV Utrecht

9 oktober 2022

Samenvatting

Het rapport Remkes levert een veelheid aan intrigerende voorstellen. Het rapport leidt onvermijdelijk weer tot voortgaande vragen en associaties. Hier een poging om enkele alternatieve paden te formuleren.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
2	Suggesties voor alternatieven	2
2.1	Ga niet de top 500/600 belasters aanpakken zonder geografisch vaststaande en kwantitatieve doelen	2
2.2	Zet AERIUS niet op een zijspoor	3
2.3	Gesloten systemen: blauwe zone	3
2.4	Noodmaatregelen: tijdelijk stil leggen i.p.v. uitkopen	4
2.5	Doe sowieso meer aan (d.w.z. tegen) overlastgevende agrarische bedrijven	4
2.6	Laat de idee varen dat 70% productie voor export te veel is	4
2.7	Wees duidelijker over de betekenis van de slogan: “70% van de productie is voor export”	4
2.8	Vraag niet van de agrarische sector om met één mond te spreken	5
2.9	Zoek betere namen voor de verschillende stijlen van landbouw	5
2.10	Zet een punt achter de vijf voor 12 metafoor	6
2.11	Zoek snel een goed alternatief voor de KDW, dat is niet moeilijk	6
2.12	Schrap het verslechteringsverbod	6
2.13	Zet overal in op lock-in aware innovatie	6
2.14	Werk met de bestaande bestuurlijke mechanismen	7
3	Andere opties voor versterking van de autonome ontwikkeling	7
3.1	Beperk de invloed van de ABRvS inzake de politiek rond Natura 2000 gebieden	7
3.2	Ga terug naar de aanpak van het PAS daar was in beginsel niets mis mee: gunning en emissiebeperking kunnen wel tegelijk plaatsvinden	7

3.3	Vraag van de agrarische sector dat men zichtbaarder het bestaan van een stikstofprobleem onderkent	8
3.4	Ga in het hele land aan de gang met generieke stikstofemissiebeperkende maatregelen	8
3.5	Pak de uitstoot van verkeeremissies aan door de innovatie van het wegverkeer met kracht door te zetten	8
3.6	Meld de EU dat NL inzake Natura 2000 overvraagd is	8
3.7	Lees de Habitatrichtlijn op een modernere wijze dan de ABRvS in 2019	9
4	Uitstel van beperking van stikstofemissies loont niet	9

1 Inleiding

Het langverwachte rapport Remkes levert een groot aantal plannen en suggesties, ofwel denkrichtingen, betreffende het stikstofprobleem. Het resultaat getuigt van het probleem van de taak die er lag: om de verschillende belangengroepen waarmee werd gesproken op een constructieve wijze aan tafel te krijgen zodat men er samen de schouders onder gaat zetten is heel erg moeilijk.

Het rapport is duidelijk en overtuigend inzake de ernst van de problemen die er liggen. Vervolgens wordt een groot aantal suggesties geschetst. Na lezing dringen zich allerlei alternatieve suggesties en oplossingen op. In deze tekst doe ik daarvan verslag.

Nu beschrijft de heer Remkes dat hij vele plannen, rapporten en ideeën heeft kunnen bekijken om met behulp daarvan tot zijn selectie van voorstellen en denkbeelden te komen. Het is meer dan waarschijnlijk dat een aantal van de hieronder genoemde alternatieven daarbij de revue zijn gepasseerd en om verschillende redenen zijn afgevalen.

2 Suggesties voor alternatieven

2.1 Ga niet de top 500/600 belasters aanpakken zonder geografisch vaststaande en kwantitatieve doelen

Hoe eenvoudig het in eerste instantie ook moge klinken om de top 500/600 piekbelasters aan te wijzen en op passende wijze uit te kopen, dit is technisch gesproken geen eenvoudige kwestie. Men moet dan ook nog bepalen of deze bedrijven worden beoordeeld op historische uitstoot of in aanmerking nemende de bestaande plannen voor aangepaste bedrijfsvoering in de nabije toekomst.

Misschien overweegt men om het begrip piekbelaster uitsluitend op basis van emissies te omschrijven maar dan zou de term piekbelaster toch wat misleidend zijn. Het ligt voor de hand om in termen van gemeten of geschatte belasting van habitats in Natura 2000 gebieden te denken.

Ik heb geen idee hoe men dit zou aanpakken, maar het lijkt ingewikkeld. Het ligt voor de hand dat van provincies wordt gevraagd daar op vergelijkbare wijze mee om te gaan, en om ook met provinciegrensoverschrijdende emissies/deposities adequaat mee te nemen.

Ik neem hierbij aan dat de piek de geaccumuleerde door de emissies van de belaster veroorzaakte (en naar oppervlak van de habitats genormeerde) KDW overschrijding in de stikstofgevoelige habitats in alle Natura 2000 gebieden in NL betreft (zoals geschat m.b.v. computermodellen). Die kan men voor alle bedrijven schatten en zo ontstaat in

eerste instantie een top. Hierbij kan men overigens wel de vraag stellen of alle overschrijdingen even “erg” zijn. Men zou ook in termen van relatieve overschrijdingen kunnen denken omdat die vermoedelijke sterker met het veroorzaken van schade kunnen correleren dan absolute overschrijdingen. De techniek is hier mogelijk nog wel een issue: het programma AERIUS was destijds volgens het Adviescollege Meten en Berekenen Stikstof nog onvoldoende geschikt voor de analyse van de relatie tussen emissie en depositie op korte afstand. Misschien moet de mate waarin de op dit moment beschikbare software e.e.a. inmiddels goed ondersteunt nogmaals worden bekeken.

Een opmerkelijk effect is dat het uitmaakt in welke volgorde de piekbelasters worden bepaald. Immers na uitvallen van zeg de eerste 10 piekbelasters kan het zo zijn dat in een bepaalde habitat geen KDW overschrijding meer wordt geschat zodat voor elke volgende kandidaat piekbelaster de bijdrage die deze levert aan de depositie in die habitat niet meer meetelt in het betreffende totaal. Ik verwacht valt dat op het eind van de schaal de verschillen tussen de belasting veroorzaakt door met elkaar te vergelijken bedrijven zo klein zijn dat het fair is om nadat pakweg 400 bedrijven als piekbelasters zijn aangewezen, de volgende 100 of 200 bedrijven per lot te bepalen uit een veel grotere sample (van misschien wel 500 of 1000 bedrijven), dit onder de vooronderstelling dat de AERIUS rekenpartij (zo toegepast) eigenlijk ook een loterij is, maar dan misschien geen eerlijke loterij (daar is AERIUS ook niet op ontworpen).

Dit vergt eigenlijk dat er eerst een alternatief voor de KDW is ontworpen en vastgesteld. Remkes geeft aan dat zo’n alternatief wenselijk is. Het lijkt mij doenlijk om met dezelfde ecologische gegevens in de hand aangepaste ecologische grenswaarden vast te stellen en een protocol voor gebruik daarvan te ontwerpen dat minder vragen oproept.

2.2 Zet AERIUS niet op een zijspoor

De gedachte dat men meer naar emissie moet kijken dan naar depositie is niet overtuigend. Voor Natura 2000 zijn er doelen in termen van beperking van depositie, en daarmee staat AERIUS onvermijdelijk bovenaan in de lijst de beschikbare technieken voor de beoordeling van plannen. Voortgezet investeren in AERIUS is nodig. AERIUS is daarbij een onderdeel van een hele toolkit van programma’s die simulatie en voorspelling van de relatie tussen emissie en depositie mogelijk maken. In de andere software en bijbehorende methodiek moet ook worden geïnvesteerd. Dat geldt met name ook voor de modellering van emissies waarbij men steeds veranderende en vernieuwende agrarische technieken moeten incorporeren.

2.3 Gesloten systemen: blauwe zone

Op p. 39 punt 5 wordt gesteld dat toename van ‘fabriekslandbouw’ in gesloten systemen zonder weidegang, een industriële aanpak waarbij alle stromen van inputs en outputs onder controle zijn, in NL niet wenselijk is. Dit kan men ook anders zien, compacte en emissieloze agrarische activiteit kan men wel als een optie relevante gaan zien, iets waar bewust ruimte voor gereserveerd zou kunnen worden.

VOORSTEL: ga juist wel aan de gang met industriële agrarische activiteiten waarbij alle emissies onder controle blijven. Beantwoord de vraag of zulke activiteiten in NL over het landelijk gebied verspreid moeten worden of dat omgekeerd juist geografische concentratie daarvan zinvol is.

VOORSTEL: neem de zeer hoog productieve agrarische industrie (ZHPAI) mee bij het plan voor zonerings. (Deze terminologie neem ik dan over uit de informatica, daar ontstond na LSI, voor large scale integration, de notie VLSI, voor very large scale integration.)

Met een additionele blauwe zone, toe te voegen aan het kleurenschema uit het rapport van Remkes, kan ‘ruimte’ gemaakt worden voor ZHPAI. Of het praktisch is ZHPAI bedrijven ook geografisch te clusteren weet ik niet zeker, maar het lijkt mij niet onredelijk om dat in eerste instantie wel aan te nemen.

2.4 Noodmaatregelen: tijdelijk stil leggen i.p.v. uitkopen

Het verdient de voorkeur om de top 500/600 piekbelasters tijdelijk stil te leggen en de betreffende ondernemers (en evt. hun personeel) daarvoor compensatie te beiden. Dan is er genoeg tijd om met deze ondernemers en hun werknemers naar alternatieven te gaan zoeken. Bijvoorbeeld verplaatsing naar landbouwarealen waar naar verwachting geen opvolging in het familiebedrijf valt te regelen.

De drempel is bij stillegging lager dan bij onteigening. Het is denkbaar dat men met de ondernemer tot overeenstemming komt inzake een andere bedrijfsvoering. Aan die andere bedrijfsvoering valt op de gegeven locatie toch niet te ontkomen tenslotte.

2.5 Doe sowieso meer aan (d.w.z. tegen) overlastgevende agrarische bedrijven

Het is opmerkelijk dat een hele streek last kan en mag hebben van de stankoverlast van enkele bedrijven. Die overlast is absoluut geen teken van een moderne en goede aanpak en burgers moeten bestuurlijk zowel als juridisch betere handvaten krijgen om zich daartegen te weren. Het zou niet zo mogen zijn dat op dit moment bedrijven duizenden burgers hinderen met emissies die anno nu ook kunnen worden voorkomen. Het zou ook niet zo moeten zijn dat de omweg van het beschermen van Natura 2000 gebieden moet (of zelfs kan) worden gebruikt om daar wat aan te doen.

Hier ligt in beginsel een mechanisme dat innovatie af kan dwingen en waarvan onvoldoende gebruik wordt gemaakt. Er zijn meer bedrijven die een problematische belasting van de omgeving vormen, en het is ook in andere bedrijfstakken steeds weer aan de orde om te onderzoeken of de mate waarin bedrijven hinder voor bewoners in de omgeving veroorzaken kan worden beperkt. Maar ik zie geen reden waarom de agrarische industrie met zulke stappen moet of mag wachten tot er b.v. een nieuwe generatie van vliegtuigen die minder geluid maken is ontworpen en in gebruik genomen .

2.6 Laat de idee varen dat 70% productie voor export te veel is

Of er te veel of te weinig wordt geëxporteerd is niet te zeggen. Dit zal altijd fluctueren. Het is niet zinvol om langs deze lijn terug te keren naar de tijden van protectionisme (of wel NL produceert voor NL, en NL koopt in NL). Kijk uitdrukkelijk ook naar plannen die productie vergroten.

2.7 Wees duidelijker over de betekenis van de slogan: “70% van de productie is voor export”

Dit getal betekent weinig zonder tegelijk te kijken naar de omvang van voedselimport. NL importeert voedsel dat elders in gunstiger omstandigheden kan worden geproduceerd. We kunnen niet anders: koffie, thee olijven, wijn, rijst. De import is formidabel. Gaan we ook van ASML vragen dat de machines die men daar maakt niet voor het grootse

deel voor de export bedoeld mogen zijn? Dat is het einde van ASML althans in NL, dat spreekt vanzelf. Een eerste vraag die gesteld kan worden is deze: als men produceert in een competitieve wereldmarkt (en zo is dat met landbouwproducten), welke mate van export is dan nodig om competitief te blijven. Het antwoord op die vraag is niet voor elke bedrijfstak hetzelfde, maar in de maakindustrie zijn die percentages vrij hoog. Een tweede vraag die gesteld kan worden is: hoe groot moet het exportoverschot van de productielandbouw in NL zijn opdat NL als geheel, d.w.z. voor het hele spectrum van voedingsmiddelen, in economische zin neutraal is qua import en export? Pas nadat deze twee vragen zijn beantwoord kan men beoordelen of de genoemde 70% (te) hoog of (te) laag is.

2.8 Vraag niet van de agrarische sector om met één mond te spreken

De agrarische sector is groot en heterogeen. Het ligt niet voor de hand dat men met een enkel verhaal komt. Vanzelfsprekend zijn er verschillende belangen. Van deze sector te vragen dat men meer met één mond spreekt ligt juist niet voor de hand.

De door Remkes voorgestelde zonerings hangt direct samen met verschillende clusters van methoden en technieken in de agrarische sector. Het is denkbaar dat men langs die lijn werkend tot een duidelijker geprofileerde organisatie van de agrarische sector kan komen, zodat de buitenstaander beter kan begrijpen in welke hoek men de uitgedragen standpunten moet zoeken. Dat er sterk verschillende werkwijzen van landbouw naast elkaar gaan ontstaan en ook blijven bestaan lijkt wenselijk en noodzakelijk.

2.9 Zoek betere namen voor de verschillende stijlen van landbouw

Een bruikbare terminologie voor deze verschillende werkwijzen moet nog worden ontwikkeld. Remkes onderscheidt rood (hoogproductief), oranje (natuurinclusief), geel (biologisch dichtbij Natura 2000 gebieden), groen (biologisch in Natura 2000 gebieden). Ik meen dat ook een plaats nodig is voor blauw (hoogproductief, gesloten systemen met gecontroleerde emissies). Deze kleuren duiden zo te zien bestemmingen aan, en niet zozeer combinaties van landschapskenmerken.

Blauwe bedrijven vormen qua deposities in beginsel geen bedreiging voor de omringende natuurwaarden. Zulke bedrijven dragen wel bij aan de ‘verdozing’ en zijn om die reden niet overal gewenst. De door Remkes voorgestelde koppeling tussen oranje gebieden en kwetsbare natuur zie ik niet. Oranje gebieden moeten (per definitie) kwetsbare natuur kunnen bevatten, maar zijn bedoeld voor natuurinclusieve landbouw. Er is niets op tegen dat een gebied dat qua ligging en bodemgesteldheid bestemming rood zou kunnen krijgen een oranje bestemming krijgt wanneer de vraag naar ruimte voor natuurinclusieve landbouw zou toenemen, bijvoorbeeld doordat men in dat deel van de sector hogere prijzen kan vragen.

Wenselijk is het ontwikkelen van een “positieve” terminologie die helpt om elk van de stijlen van landbouw gunstig te positioneren. Hierbij is de grens tussen oranje en geel van belang, want bij geel is zo te zien niet meer sprake van bedrijven die economisch gezien zelfstandig uitsluitend van de eigen agrarische opbrengst kunnen bestaan. Bij oranje zou autonome bedrijfseconomische levensvatbaarheid juist wel nagestreefd moeten worden.

Tegenstanders van intensieve veehouderij kunnen stellen dat men twee vliegen in één klap kan slaan door dit deel van het agrarisch bedrijf sterk te verkleinen of zelfs geheel

op te heffen, om dan tevens de stikstofuitstoot te beperken. Dat is weliswaar juist maar ik meen dat de discussie zo niet gevoerd zou moeten worden. Beter is het om de verschillende vraagstukken uit elkaar te houden en kwesties inzake dierenwelzijn, de ethiek van veehouderij, en relevantie of noodzaak van veganisme elk op hun eigen merites te benaderen. Dat gaat uiteindelijk ook sneller.

2.10 Zet een punt achter de vijf voor 12 metafoor

Structuurwijzigingen doorzetten zonder dat daar tijd voor is werkt niet, en leidt weer tot andere problemen. Men moet er van af dat NL op slot zit en dat er geen tijd meer is om doordachte stappen te zetten.

2.11 Zoek snel een goed alternatief voor de KDW, dat is niet moeilijk

Het is zo te zien niet moeilijk om de omschrijving van de KDW en de wijze waarop deze gebruikt wordt enigszins aan te passen zodat dit alles niet meer controversieel is. Dat men het helemaal zonder zo'n instrument kan gaan doen ligt niet voor de hand.

Als de KDW uit de wet gaat (wat dat ook moge betekenen) dan wordt daarna de status van de stikstof uitspraak (ECLI:NL:RVS:2019:1603) waarmee de vergunningscrisis begon ook problematisch. Hier moet een keuze gemaakt worden: wil men de KDW vervangen door een ander instrument waarmee deze uitspraak (na een eenvoudige aanpassing) toch in stand blijft. Of zoekt men een nieuw instrument waarmee de genoemde uitspraak obsoleet wordt. Voor beide keuzen is iets te zeggen. Mijn voorstel zou zijn om beide opties te combineren: (i) vervang de KDW door een instrument waarmee de genoemde ABRvS uitspraak ook zou kunnen worden ontwikkeld, en tot dezelfde bevindingen zou komen, maar zodat er voor de sector beter mee kan worden gewerkt, en (ii) werkt toe naar een scenario waarin de genoemde uitspraak de vergunningsverlening niet meer blokkeert, en het PAS van destijds in grote lijnen weer in werking kan treden.

2.12 Schrap het verslechteringsverbod

Het verslechteringsverbod is een moeilijk te plaatsen idee. Vanzelfsprekend kan in elke habitat verslechtering optreden, en dat is ongeacht EU regelgeving of nationale implementatie daarvan. De klimaatverandering die inmiddels merkbaar wordt zal n.a.w. ook tot de wijziging van habitats op gegeven arealen. Habitats verschuiven a.h.w. naar het noorden. En dat effect kan minstens ten dele als verslechtering van habitats kan worden gezien.

2.13 Zet overal in op lock-in aware innovatie

De wijze waarop innovatie steeds weer wordt afgeserveerd omdat het in de praktijk niet goed genoeg werkt is niet overtuigend. Van die attitude neemt Remkes afstand, maar m.i. nog onvoldoende. Het curieus dat de wereld werkt aan quantumcomputers, ruimterijen naar Mars, en kernfusie (zeer complexe projecten die niets op leveren als men bij tegenvallers meteen bij de pakken neer zou gaan zitten en waar niet tienallen maar honderden miljarden in omgaan), terwijl hier op basis van enkele geconstateerde tegenvallers de innovatie in de agrarische sector ten grave gedragen zou mogen (of zelfs moeten) worden. Mik op innovatie en stel de daarbij emissiebeperking en hergebruik centraal.

Een bedrag op tafel leggen van 10.000.000.000 E voor emissie/kringloop-bewuste innovatie is zinvol en zal heel snel wat op gaan leveren. Deze innovatie kan met alle andere vormen van innovatie worden geïntegreerd. Hierbij telt mee dat het landbouwbedrijf het in de komende jaren misschien met minder personeel moet gaan doen.

2.14 Werk met de bestaande bestuurlijke mechanismen

Remkes stelt een reeks van additionele organen en overleggen voor. Ik denk dat men dit juist niet moet doen. Versterk wat er nu is totdat het goed werkt. NL heeft geen tekort aan bestuurlijke organen. LNV kan toch de zonering ontwerpen (of laten ontwerpen), overleg met de sector vergt geen nieuwe organen (dat moest altijd al gebeuren), provincies kunnen een hoofdrol gaan spelen en kunnen helpen bij het zoeken naar maatwerk.

3 Andere opties voor versterking van de autonome ontwikkeling

3.1 Beperk de invloed van de ABRvS inzake de politiek rond Natura 2000 gebieden

Via uitspraak ECLI:RVS:2019:1603 heeft de Afdeling Bestuursrecht van de RvS een bom gelegd onder een groot deel van de vergunningverlening in NL. De invloed van de ABRvS reikt hiermee te ver. Het moet mogelijk zijn om de invloed van de ABRvS tot redelijke proporties te beperken. De ABRvS had moeten zeggen maar kon/mocht niet zeggen: PAS levert te weinig op inzake emissiebeperking, er is een andere politiek nodig op dat vlak, doe daar wat aan. Het instrument dat men aangrijpt is het verlammen van de vergunningsverlening, met een futiele casus als startpunt, een casus waar iedere verwachting van impact van (de consequenties) van gevraagde (en door de ABRvS niet toegestane) vergunningen (op voorhand, om de taal van de ABRvS te gebruiken) afwezig is. De wijze waarop de genoemde uitspraak wordt gebaseerd op de qua formulering zo te zien inmiddels verouderde habitatrichtlijn uit 1992 vind ik kunstmatig en niet overtuigend.

Net zoals bij de klimaatproblemen is ook bij de stikstofproblematiek innovatie van een groot scala van maatschappelijke processen noodzakelijk om relevante voortgang te bereiken. Overgang op natuurinclusieve landbouw is daarbij ook een dimensie van innovatie, en ook daar zullen vele stappen moeten worden gezet. Wijziging van de samenstelling van het voedselpakket is een vorm van innovatie die ook heel veel stappen vergt. Innovatie op vele terreinen is nodig om de problemen die de ABRvS constateerde op te gaan lossen.

3.2 Ga terug naar de aanpak van het PAS daar was in beginsel niets mis mee: gunning en emissiebeperking kunnen wel tegelijk plaatsvinden

Als men nu de tweede fase van de PAS periode ten uitvoer zou brengen dan moeten maatregelen worden bedacht die de stikstofemissies daadwerkelijk terugbrengen. Zonder de ingreep van de AB van de RvS uit 2019 had dat ook moeten gebeuren, ook in het kader van het PAS. Tot nu toe heeft deze ingreep alleen maar veel tijd gekost en nog weinig opgeleverd voor het milieu.

3.3 Vraag van de agrarische sector dat men zichtbaarder het bestaan van een stikstofprobleem onderkent

Voor buitenstaanders is de positie van de agrarische sector (“de boeren”) in de stikstofproblematiek niet gemakkelijk te duiden. Heeft het Landbouwcollectief destijds aangetoond dat de sector de stikstofproblematiek wel degelijk wil aanpakken, zij het zonder veel effect in Den Haag? Of zijn de vele omgekeerde vlaggen juist een teken van een breed levend sentiment “dat het stikstofprobleem in Den Haag is bedacht” en dat dat probleem niet bestaat. Remkes schetst een tussenweg: deze vlaggen zijn een uiting van zorgen over de toekomst van het boerenbedrijf. Ik ontkom toch niet aan de indruk dat in de agrarische sector nog een stap gezet kan worden inzake de erkenning van de zorgen van anderen over de toekomst van de natuur in ons land.

Een goede samenwerking tussen de agrarische sector en andere delen van de samenleving vergt een zichtbare erkenning van het bestaan van de stikstofproblemen. Remkes doet er alles aan om de urgentie van deze zaken onder woorden te brengen, precies dat signaal zou nu ook opgepakt moeten worden.

3.4 Ga in het hele land aan de gang met generieke stikstofemissiebeperkende maatregelen

Laat de kunstmatige tijdnood die de problematiek rond Natura 2000 arealen introduceert het land niet verder paralyseren. Generieke maatregelen zijn van groot belang ook als de (via AERIUS geschatte) impact op het totaal van de Natura 2000 arealen niet groot genoeg is om elk van de betreffende maatregelen op zichzelf te rechtvaardigen.

3.5 Pak de uitstoot van verkeersemisies aan door de innovatie van het wegverkeer met kracht door te zetten

Hier is van belang dat de infrastructuur van de netwerkbedrijven wordt verbeterd, dat kabels sneller gelegd worden en vergunningen sneller verleend. Ook van belang is dat meer mensen zelf hun auto op kunnen laden en dat kunstmatige beperkingen op dat vlak in de steden worden vermeden. Het kan niet zo moeilijk zijn om een kabelgoot door een stoep aan te leggen zodat ook iemand met zonnepanelen op het dak maar zonder het bezit van een eigen parkeerplaats met oprit de eigen (of andermans) auto op kan laden. Als waterstof de route vooruit is voor vrachtverkeer: ga daarmee dan ook met kracht aan de gang. Op termijn wordt waterstof als medium voor energieopslag t.b.v vervoer en verkeer van toenemend belang omdat de milieubelasting van de accu's, in de verschillende fasen van de levensloop daarvan, toch wel een punt van zorg is.

3.6 Meld de EU dat NL inzake Natura 2000 overvraagd is

Toen in 1992 het plan rond Natura 2000 ontstond had men misschien nog niet begrepen dat met een al te strikte uitleg van de destijds begrijpelijke spelregels uit de Habitatrictlijn grote en mogelijk onoplosbare problemen zouden kunnen ontstaan. De uitleg die de ABRvS er er aan geeft is dat zodra een risicofactor is ontdekt voor enige habitat in enig Natura 2000 gebied, het management van deze risicofactor zodanig moet zijn dat voor de betreffende habitat de verwachte impact van de aanwezige risicofactor uitsluitend afneemt. Dit is een onhaalbare en onredelijke visie op de maakbaarheid van de samenleving

Het blijkt dat in NL, na jarenlange daling van de stikstofdeposities de afgelopen 10 jaar zich weinig daling meer voordeed. De ABRvS kan er niet mee instemmen dat een meerjarenplan nodig zou zijn om de stikstofemissies verder te doen dalen, en dat het enkele jaren kan duren voordat zo'n meerjarenplan handen en voeten krijgt, zodat in de tussentijd door een veelheid van activiteiten de emissies inderdaad toenemen.

NL heeft vervolgens te maken met strikte EU regels betreffende de vrije markt, vermijden van kartelvorming, afwijzen van ontoelaatbare staatssteun voor boerenbedrijven, dit alles maakt het heel moeilijk om effectief in te grijpen.

3.7 Lees de Habitatrictlijn op een modernere wijze dan de ABRvS in 2019

Met name artikel 6 lid 3 kan zo worden gelezen, dat 'in combinatie met andere plannen' betekent 'in combinatie met bekende en vergunde andere plannen', en bij het vermijden van schade kan het zo worden gelezen dat schade veroorzaakt door de additionele en door uitvoering van het beoogde plan voortkomende depositie moet worden vermeden. Er is dan geen sprake van een verslechteringsverbod in algemene zin, door de samenhang met planimplementatie als conditie te hanteren. Bij veroorzaken wordt dan bedoeld dat er gegeven de op het moment van het doen van de uitspraak bekende wetenschappelijke inzichten een significante kans is op een dergelijke oorzaak-gevolg relatie. Ik meen dat met deze lezing de uitspraak ECLI:RVS:2019:1603 (die het PAS ten grave deed dragen) geen stand zou houden.

4 Uitstel van beperking van stikstofemissies loont niet

Het grote probleem is op dit moment om de stikstofemissies daadwerkelijk te reduceren en dat nog vele jaren. Die omschakeling vergt innovatie over de gehele linie. Het probleem is in NL niet eenvoudig, maar het blokkeren van vooruitgang op allerlei terreinen door het frustreren van de vergunningsverlening brengt NL niet sneller vooruit. De politiek in NL zou zodanig moeten gaan werken dat voor brede en doortastende innovatie die tevens maar op termijn de stikstofemissies beperkt een adequaat draagvlak ontstaat.